

книгою на занятті хімічного гуртка слід відводити належне місце. Учнів потрібно привчати читати хімічні хрестоматії, науково-популярну літературу. Випускники школи повинні вміти працювати над підручниками, книгами, статтями, інструкціями і довідниками, вміти користуватися таблицями, схемами, діаграмами, графіками, предметними та іменними покажчиками.

В гуртковій роботі велика увага повинна приділятися позакласному читанню. Адже відомо, що є цілий ряд питань, знання яких вимагає програма, а про них у підручнику є мало матеріалу. Такі питання пояснює вчитель у класі і, особливо, на заняттях гуртка. Для закріплення і поглиблення засвоєння матеріалу юним хімікам вказується додаткова література з кожної теми. Проте надмірно захоплюватися рекомендаціями книг не слід. Це порушуватиме регламентування домашніх завдань, перевантажить учнів, а згодом відіб'є в них охоту до позакласного читання.

Позакласне читання можна контролювати різними способами. Скільки і як читає учень, видно з його відповіді на уроках і гурткових заняттях. Відповіді на уроці, підкріплені відомостями з додаткової літератури, як більш повні, можна стимулювати підвищенням оцінки.

Юні хіміки можуть допомагати вчителю у проведенні уроку. Так у старших класах під час подачі нового матеріалу можна практикувати переказування учнями змісту прочитаних книг, що стосуються теми. Таке передавання змісту збуджує потяг інших учнів до читання цих книг.

Для успішної організації позакласного читання гуртківці підтримують тісний контакт зі шкільною бібліотекою, знайомляться з книжковим фондом, приймають участь у його комплектуванні і поповненні.

Важливе місце в гуртковій роботі може займати читання вголос цікавих оповідань, оповідань-загадок та оповідань-задач на заняттях хімічного гуртка. Такі читання, поряд з іншими видами позакласної роботи, поглиблюють знання учнів, розвивають наукове мислення, закріплюють і конкретизують вже відомі факти.

Після читання, як правило, виникає багато запитань, на які вчитель повинен дати вичерпну відповідь. Іноді учні самі виявляють бажання послухати оповідання на яку-небудь тему.

Цікаву роботу гурток може розгорнути по створенню хімічної картотеки. Участь у цьому можуть взяти не тільки гуртківці, а й всі учні старших класів. Таку картотеку можна вести протягом багатьох років. Учні регулярно читають журнали і науково-популярні книжки. Якщо хтось із них знаходить щось цікаве, то приносить його до школи і віддає старості хімічного гуртка. Зібраний матеріал можна систематизувати у вигляді спеціальної довідкової картотеки.

Важливе місце в гуртковій роботі може зайняти виготовлення учнями різних моделей і наочних посібників, що сприятиме поліпшенню матеріальної бази кабінету хімії. Цей вид роботи має велике виховне значення, крім того, в процесі виготовлення цих посібників учні можуть поєднати вивчення хімії з виробленням трудових навичок. Бажано, щоб виготовлені моделі і посібники використовувалися у навчальному процесі.

Гурткова робота з хімії – це продовження навчального процесу для тих дітей, яких вчитель зміг зацікавити, збудити в них дух дослідника, для тих, хто захопився, кого вразила чарівність цієї науки. Хімічний гурток допомагає школярам не замикатися в межах шкільної програми, відчувати радість наукового пошуку, робити перші кроки в науці.

КОМУНІКАТИВНА АКТИВНІСТЬ УЧНІВ – ОДНА З ВИМОГ МОДЕРНІЗАЦІЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Буйдіна О.О. (Полтава)

Оновлений курс шкільної освіти побудований на засадах принципів гуманізації, гуманітаризації, диференціації та орієнтації на особистість учня на

основі компетентнісного підходу, що розглядається як альтернатива традиційній знаннево-орієнтованій парадигмі.

Офіційно поняття „компетенція” і „компетентність” були вперше використані в Загальних критеріях оцінювання навчальних досягнень учнів, у яких “12-бальна шкала орієнтована на оцінювання не тільки і не стільки знань, умінь і навичок, скільки компетенцій.

Існують різні підходи до визначення понять „компетенції” і „компетентність”. У загальному випадку компетенції – це надбання особистості, коло питань, у яких людина добре обізнана, володіє знаннями та досвідом. Компетентність – готовність і здатність особистості реалізувати знання та досвід у проблемній ситуації, забезпечити комфортне життя для себе в суспільстві і природі. Компетентність – синонім понять «поінформованість», «обізнаність», «досвідченість», «авторитетність» і конкретизується щодо різних галузей (лінгвістичної, соціальної, життєвої, професійної, громадянської тощо). Отже, поняття компетентності не зводиться тільки до знань і навичок, а належить до сфери складних умінь і якостей особистості.

Ідея формування в учнів не тільки знань, а й умінь і навичок, що готують їх до життя, аж ніяк не є новою. Суспільство ставить вимоги до випускника школи з погляду його адаптації до життя в умовах швидкоплинних змін інформаційного суспільства: уміння самостійно працювати, приймати рішення, швидко пристосовуватися відповідно до власних запитів і потреб суспільства, творчо мислити й працювати в нових умовах, спілкуватися, займатися самооцінкою і самостворенням власної особистості для найповнішого особистісного та соціального самовираження. Отже, цілком закономірним є те, що школа повинна не просто давати знання, а вчити пошуку, оцінюванню й використанню інформації, формувати вміння розв’язувати нові проблеми в нестандартних ситуаціях, навчати усній та письмовій комунікаціям тощо.

Аналіз ряду літературних джерел дає змогу виділити певні якості особистості, якими повинен володіти випускник сучасної школи: гнучко адаптуватися до життєвих ситуацій, що змінюються, самостійно здобувати необхідні знання, вміло застосовувати їх на практиці для розв’язання різноманітних проблем, щоб протягом усього життя знайти в ньому своє місце; самостійно критично мислити, вміти побачити труднощі, що виникають у реальному світі, шукати шляхи їх подолання, використовуючи сучасні технології; чітко усвідомлювати, де і яким чином здобуті ним знання можуть бути застосовані в навіолінійній дійсності; бути здатним генерувати нові ідеї, творчо мислити; грамотно працювати з інформацією; бути комунікабельним, контактним у різних соціальних групах, вміти працювати спільно в різних галузях, запобігаючи конфліктним ситуаціям чи вміло виходячи з них; самостійно працювати над розвитком власних моральних якостей, інтелекту, культурного рівня.

В усіх списках ключових компетентностей звичайно вказують на комунікативну компетентність, покликану допомогти особистості не лише володіти усною та письмовою комунікацією, вміти керувати увагою, володіти прийомami запам’ятовування, а й взаємодіяти з іншими людьми, з об’єктами навколишнього світу і його інформаційними потоками; вміти відшукувувати, перетворювати і передавати інформацію; виконувати різні соціальні ролі в групі і колективі, використовувати сучасні телекомунікаційні технології (електронна пошта, Інтернет). М.М. В’ятютнев уважав, що „комунікативна компетенція – це здібність людини спілкуватися у трудовій та навчальній діяльності, задовольняючи власні інтелектуальні потреби” [2].

Важливо проаналізувати зміст комунікативної компетентності. У цілому він сприяє визначенню потреби слухати і говорити, розуміти співрозмовника; формуванню потреби до читання; розвитку монологічного висловлювання (розповіді), діалогічного спілкування, переказу тексту та висловлювання власної думки щодо його змісту, судження про висловлювання, тобто вбачати формальну схожість або різницю щодо значень висловлювань; умінню конспектувати текст, практично користуватися графічними знаками та символами, перекладати окремі терміни, поняття чи текст в цілому.

Кожен із наведених аспектів досить докладно розроблений у стандар-

тах, програмних вимогах до рівня загальноосвітньої підготовки учнів й опосередковано відбитий у системі навчальних дій учнів на різних рівнях.

Формування комунікативних компетентностей школярів здійснюється через діяльність учителя й учня. У загальному вигляді учитель, як організатор і керівник розумової, навчально-пізнавальної та науково-практичної діяльності учнів створює проблемні ситуації, організує дискусії, спонукає до висловлювання власної думки, стежить за культурою мови своєї і школярів. Учень висловлює свою думку, намагається аргументовано її довести, робить доповіді, пише і захищає реферати, проекти, толерантний у спілкуванні (визнає свої помилки, уникає категоричності, дотримується культури дискусії, використовує адекватну лексику).

Традиційно формування свідомої мовної особистості найчастіше стосується мовленнєвої освітньої лінії. Проте загальна спрямованість формування комунікативної компетентності є подібною для всіх дисциплін, усіх рівнів освіти. Відмінність же стосується змісту та способу дій.

Наше дослідження стосується опрацювання цього матеріалу і адаптації його до навчання хімії. За такого підходу визначальними є групова робота, учнівські диспути, рольові ігри, керовані дослідження, розігрування діалогів, ведення бесіди, використання методу проектів тощо.

Покажемо формування комунікативної активності школярів на прикладі використання ігрового методу навчання. У залежності від напряму і типу дидактичних ігор з їх допомогою можна формувати визначення знань і взаємозв'язки між їх елементами; сприяти критичному ставленню до оточення людини, об'єктів і явищ; навчатися приймати рішення за різних обставин. Дидактичні ігри проводимо як на уроках вивчення і первинного засвоєння знань, так і комплексного застосування знань, закріплення, узагальнення та систематизації, перевірки і корекції знань учнів. На всіх цих уроках засвоюється як новий, так і вивчений навчальний матеріал, встановлюються зв'язки з іншими предметами. Ігрова форма проведення уроків дозволяє зробити цікавим вивчення курсу хімії, попереджає перевтомлення учнів.

Ігри на уроках тісно пов'язані з мовленнєвою діяльністю: монологічною, діалогічною, комбінованою. Вивчаючи хімію елементів (хімічні виробництва) підсумкові уроки проводимо переважно у вигляді ділових ігор. Мета таких уроків – підсилення політехнічного напряму навчання та професійної орієнтації учнів. Проте вони є гарним підґрунтям для формування різних видів компетенцій, у тому числі і комунікативних, так як є комбінованим видом мовленнєвої діяльності, адже тут представлені як монолози (доповіді) так і діалоги (дискусії з окремих питань). Учні заздалегідь готуються виконувати ролі хіміків-технологів, інженерів, лаборантів, екологів, економістів, директорів, істориків, менеджерів, журналістів, рекламних агентів. Ділові ігри дозволяють відтворити певне питання теми чи розділу й передбачають рольову поведінку її учасників, моделювати різні життєві ситуації та відношення до них учасників.

Комунікативна діяльність на таких уроках здійснюється в процесі розв'язання учнями системи усних і письмових завдань, уважне слухання усного мовлення, конспектування почутого і прочитаного, осмислення й оцінювання інформації.

Отже, у центрі нашої уваги – використання певних видів діяльності, впровадження технологій навчання як засобів формування комунікативних компетентностей школярів.

Література

1. Болотов В., Сериков В. Компетентностная модель: от идеи к образовательной парадигме. – 2003. – № 10. – С.133
2. Вятутнев М.Н. Коммуникативная направленность обучения русскому языку в зарубежных школах // Русский язык за рубежом. – 1977. – № 6. – С. 80
3. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти // Освіта України. – 2004. – № 5.

4. Пометун О.І. Дискусія українських педагогів навколо питань запровадження компетентнісного підходу в українській освіті // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики): Колективна монографія. – К. – С.66-73.
5. Родигіна І. Діяльнісний підхід до формування базових компетентностей учнів // Біологія і хімія в школі. – 2005. – № 1. – С.34-36.

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ

Булгакова Н.Б., Ясакова Т.Ю. (Київ)

Сучасна орієнтація вищої освіти на євроінтеграцію викликала необхідність вдосконалення якості підготовки студентів вищих технічних закладів освіти, підвищення рівня професіоналізму, компетентності, пізнавальної активності майбутніх фахівців.

Актуальною проблемою є вивчення психологічного процесу формування прагнення до саморозвитку і самореалізації, умінь самостійно ставити й розв'язувати завдання, що є необхідною умовою наукової творчості. Першим етапом становлення дослідницької діяльності, особливо на першокурсників, є самостійна робота студентів.

Тому метою нашого дослідження був аналіз рівня сформованості мотивів самостійної роботи студентів з хімії.

При організації самостійної роботи з хімії для студентів першого курсу нами враховувалось, що "потужними силами" змісту діяльності студента є ступінь відповідності провідного мотиву об'єктивному змісту професії та особистісному мотиву студента. З цією метою було проведено експериментальне анкетування студентів спеціальностей "Екологія та охорона навколишнього середовища" (ЕК), "Біотехнологія поверхнево-активних речовин" (БТ) та "Автоматика та автоматизація на транспорті" (АТ), що дало змогу простежити рівень їхньої професійної спрямованості при виконанні самостійної роботи з хімії. Відповідно до рангового ряду мотивів, якими керуються студенти, прагнення добре оволодіти своєю майбутньою професією на перше місце поставили студенти-біотехнологи та екологи (БТ – 16,7%, ЕК – 11,8%). Вони розглядають вивчення такої фундаментальної дисципліни як хімія, з погляду застосування своїх знань у майбутній професійній діяльності. Водночас студенти спеціальності АТ ставлять мотив професійного спрямування при виконанні самостійної роботи з хімії лише на дев'яте місце – 4,4%, що, на нашу думку, пояснюється відсутністю розуміння зв'язку між вивченням хімії та оволодінням майбутньою професією. На перше місце ці студенти поставили зовнішні мотиви – прагнення отримати залікові бали та прагнення уникнути іспиту. У студентів спеціальності ЕК ці ж зовнішні мотиви займають друге та третє місця відповідно, що свідчить, на нашу думку, про те, що їх самостійна робота з хімії потребує постійного зовнішнього контролю й не є потребою особистості. Професійний як провідний мотив студентів першокурсників визначає і Є.П.Ільїн [1, с.265].

Отже, для підвищення ефективності навчання, яке вимірюється через відношення активність/пасивність студента в цьому процесі, головне завдання викладача полягає в максимальній активізації пізнавальної діяльності студентів. Найважливішим стимулом розвитку сучасної молоді людини вважається зацікавленість, бо саме вона визначає напрямок пізнавальної активності в процесі навчання [2, с.56]. В свою чергу пізнавальна активність, що розвивається під впливом інтересу, стає потужним стимулом розвитку таких значущих якостей як: логічне мислення, зосередженість, уважність, пам'ять, дисциплінованість, самоконтроль, відчуття часу. Розвиток цих якостей сприяє мотивації особистості щодо навчального предмету і витісняє тезу "мені це – не потрібно", "мені це – не цікаво". Ось чому принцип активності особистості фактично є показником реалізації кожного з принципів навчання і набуває